

Kompetenciák és tantervek

Egy újabb kötet megjelenését az alkotó és az olvasóközönség részéről egyaránt a várakozás időszaka követi. A szerző munkája szakmai fogadtatását kíséri figyelemmel, míg az olvasó a neveléstudomány művelőit legújabbban foglalkoztató kérdésekre kíván választ kapni úgy, hogy közben próbára teszi saját gyakorlati tapasztalatait és elméleti tudását.

A *Perjés István* és *Vass Vilmos* által szerkesztett *A kompetenciák tantervesítése* című kötet hiánypótló munka a hazai tantervelmélet és -fejlesztés, valamint a megújuló rendszerű tanárképzés számára. A könyvben négy hazai felsőoktatási intézmény – a Budapesti Corvinus Egyetem, a Pannon Egyetem, a Debreceni Egyetem és a Nyíregyházi Főiskola – kilenc oktatója és egy hallgatója arra vállalkozott, hogy feltárja azt a nem egyszerűen járható utat, amely a kompetencia alapú oktatás eszmerendszerének kezdeteitől egészen a különböző iskolarendszerekben történő meghonosodásáig vezet.

A kötet két nagy fejezetből áll, az egyes fejezetek tartalmi egységei koherensen illeszkednek egymáshoz. A könyv tartalmát és hangulatát tükrözi a borítólapon lévő átlátszó és finoman megmunkált vasajtó is, amely a mögötte rejlő világ szépségeit szimbolizálja, és arra ösztönzi a kíváncsi olvasót, hogy bátorsággal, kitartással és szakmai hozzáértéssel felvértezve lépjen be ezen az ajtón, hiszen így átélheti a „bevonottság élményét”. Tegyük meg az első – olykor bizonytalan – lépéseket az ajtó mögötti új világ feltérképezéséhez annak érdekében, hogy a kötet elolvasása után lépteink szilárdabbá válhassanak a megismert világ fogalmi hálójában és hierarchikus rendszerében.

Az első alfejezet a curriculumelmélet műfaji fejlődésének áttekintését tűzte célul. Neveléstörténeti környezetből indulva didaktikai, tantervelméleti területre érkezünk, ahol a *szillabus*, az *előíró tanterv* és a *curriculum* megismerésére törekedhetünk. A tantervi műfajok jellegzetességeinek feltárása mellett kiemelendő, hogy

Perjés István –
Vass Vilmos (szerk.):
A kompetenciák
tantervesítése.

A tartalmi szabályozás
meghatározó elemei, a tan-
tervi paradigmák
komparatiztikája

AULA Kiadó,
Budapest, 2009

a főszöveg koherens tartalmi egységeként rövid összefoglalók is segítik a műfajok alapvető jellemzőinek megértését. A történeti áttekintés ékes bizonyítéka annak, miként vált a *tanítás tervéből* (szillabus, előíró tanterv) *tanulásfejlesztő program* (curriculum). A fejezetrészen Tyler és Bloom elméleti bázisából kiindulva, a curriculumelmélet szerteágazó, de logikus rendszerében megtalálhatjuk a *rejtett tanterv*, a *transzformált tanterv*, az *elsajátított tanterv*, a *személyre szabott tanulási terv*, a *tartalomalapú* és a *kompetenciaalapú curriculum* helyét és szerepét. A hasznosíthatósági szempontok és a jövő jobb iskolájának létrehozását elősegítő tantervi apparátus mögött rejlő pedagógiai, pszichológiai, filozófiai, társadalmi és politikai irányvonalak is nyomon követhetők, így a sorok üzenete számunkra az lehet, hogy csakis e szempontok kölcsönhatásával és egymás értékeinek, érdekeinek tiszteletben tartásával követhető ki az az út, amelyen a jövő iskolája – megküzdve a nehézségekkel – végig tud menni.

A *curriculum tantervi műfaj típusainak* összefoglalása (alaptanterv, kerettanterv, helyi tanterv, keresztanterv, tanítási órán kívüli tevékenységek terve), a hazai tantervfelfogások több szempont szerinti táblázatos összegzése, valamint a *curriculum szintjeinek* (nano, mikro, mezo, makro, supra) szemléletes megjelenítése a tudományos igény mellett azt is biztosítja, hogy a kötet a mindennapi gyakorlati pedagógia világában tevékenykedők számára szintén releváns mondanivalót hordozzon.

A következő fejezet rész a *tantervi tartalom* újradefiniálásának fejlődési folyamatát és a fejlődést meghatározó nézetrendszer formálódását tárja eléünk úgy, hogy mindvégig arra a szemléletmódra fókuszál, amely a kompetencia alapú tantervi-tartalmi szabályozás kialakulásának mozgatórugója volt. A fejezetrészt három paradigma tárgyalása alapozza meg, segítségükkel információkat kaphatunk a tananyag mennyiségi növekedéséről, a tananyag és a követelmény differenciálódásáról, illetve arról, miként funkcionálhat a fejlesztés eszközeként a tantervi tartalom. Eltérő iskolai világokat látunk, ahol az egyes paradigmáknak megfelelően, különböző tanítási-tanulási környezetben más és más tanulók, pedagógusok végzik tevékenységüket. A tanterv hagyományos fogalmának és változásainak fényében jutunk el a *tantervi háló* és a *tantervi kerék* terminusokhoz, amelyek a fejlesztő pedagógiai folyamat tervezésének alapelemei lehetnek, hiszen napjainkban az ilyen jellegű folyamatokban egyre nagyobb teret nyernek a pedagógiai és a pszichológiai szempontok.

Az összegzésként három különböző ábrán megjelenített hagyományos tartalom alapú, integrált tartalom alapú és folyamat alapú tanterv jól illusztrálja a fejezet rész mondanivalóját, a párhuzamos megjelenítés segít a főbb tartalmi egységek közötti tájékozódásban.

A *kompetencia alapú tanárképzés* megvalósíthatóságának szempontjait vizsgáló fejezet rész átalakuló tanárképzésünk aktuális kérdéseit is reprezentálja. Kulcsfontosságú problémáról van szó, hiszen az adott kontextusban történő komplex és sikeres feladatmegoldás kihívásainak megfelelni képes pedagógus elméleti és gyakorlati ismeretekkel, tudással, tapasztalattal való felvértezésében a kompetencia alapú képzés lehet a megoldás. Világos gondolatmenet alapján jutunk el a kompetencia fogalmának különféle értelmezhetőségétől a tanári kompetenciák kategorizálásáig. *Kron* klasszikusnak tekinthető rendszerezése – a szakmai, az eszközök használatának kompetenciája, a reflexió, a szociális kompe-

tencia – mellett az utóbbi évtized német és angol nyelvű szakirodalmában megtalálható rendszerek fogalmi apparátusainak fejlődését is áttekinthetjük. A fogalmi háttér értelmezése után lehetővé válik a tanári mesterség összetevőinek tárgyalása és a tanári pályán releváns sztenderdek feltárása. A külföldi kitekintés során választ kaphatunk arra a kérdésre is, hogy mi lehet sztenderd a tanárok esetében. Ez az elméleti háttér megfelelő bázist jelent a kompetencia alapú tanárképzés kialakításához, illetve a felmerülő kérdések és problémák megoldási módjainak megtalálásához.

A következő két alfejezet a korábbi – többnyire elméleti tartalmú – részekről távolodva biztos léptekkel halad a mindennapi pedagógia gyakorlatiasabb világa felé. Ekkor a különféle tézisek és a gyakorlat szintetizálásával találkozhatunk. A szerzők kitüntetett figyelmet fordítottak arra, hogy járható út, híd épüljön az elmélet és a gyakorlat állandóan mozgásban lévő, egyre távolodó pillérei közé. Így biztosítottak látják azon nem is olyan egyszerűen megválaszolható kérdés relevanciáját, amely megoldást keres arra a problémára, hogy pedagógiai világunk különböző szintjeinek szereplői számára mit jelent az elmélet, és mi képviseli a gyakorlatot. A kötet – logikájának és gyakorlatias rendszerének köszönhetően – kiválóan áthidalja azt a különös szituációt, amikor például a tantervkészítők számára triviális gyakorlati elemek az iskola világának főszereplői körében – különböző okok miatt – megmaradnak a lebonthatatlanak és megvalósíthatatlannak tűnő elméleti síkon.

Az új tanterv megvalósulási folyamata, a közoktatás hétköznapijaiba történő beágyazódása – a *tantervi-tartalmi implementáció* – többtényezős és időigényes folyamat. Sokrétű összetevőiről, mint például a kommunikációról, a másodlagos szabályozó eszközrendszerrel, a támogató rendszerek összetettségéről és a monitorozásról is tájékozódhatunk a kötetben. A tantervi implementáció folyamatának működésébe egy kérdőíves kutatás segítségével is bepillantunk, amelyből iskolavezetők és pedagógusok témával kapcsolatos gondolatait ismerhetjük meg. Ez visszacsatolási funkcióval ellátott momentum, hiszen egy elmélet gyakorlatbeli működésére és korrekcióra szoruló vonásaira derülhet fény.

A második fejezet fókuszában Európa különböző oktatási rendszereinek bemutatása áll, információkat kaphatunk *Anglia, Ausztria, Németország, Hollandia, Finnország, Portugália* és *Magyarország* kompetencia alapú tantervi-tartalmi szabályozásáról. Az országjelentések kettős küldetést látnak el. Egyrészt bemutatásuk során nyilvánvalóvá vált, hogy a sokszínű európai kultúra, a nemzeti sokszínűség kézzelfogható az egyes országok esetében, másrészt olyan folyamatok és közös csomópontok is megjelennek, amelyek mindegyik ország tantervelméletében fellelhetők. Így a különböző jelentések egyszerre hordoznak egyedi és közös jegyeket. Bízunk abban, hogy a jövőben az európai sokszínűség minél teljesebb vertikumának áttekintése érdekében hasonló jellegű feltáró és összehasonlító vizsgálatokról olvashatunk további európai országokról, különös tekintettel Közép- és Kelet-Európára.

Az eredményes összehasonlító vizsgálat kivitelezéséhez, a különböző országok kompetencia alapú tantervi-tartalmi szabályozásainak, a hasonlóságik és különbözőségeik feltárásához komparatistikai szempontsor megalkotása vált szükségessé, amely a következő kérdésekre irányult (lásd a 83–85. oldalon):

1. Mennyiben viseli magán az adott ország tartalmi szabályozása, tantervi fejlesztése a curriculum műfajának sajátosságait?
2. A kompetenciaalapúságnak milyen jegyei figyelhetők meg az adott ország tanterveiben?
3. Hogyan jelennek meg a kulcskompetenciák a tartalmi szabályozás különböző szintjein?
4. Található-e közvetlen vagy közvetett utalás az országos/tartományi alaptantervekben, a közvetlenül kapcsolódó dokumentumokban a tanárképzésre, továbbképzésre?
5. Hogyan zajlik az adott országban a tantervi-tartalmi implementáció – bevezetés, elterjesztés, begyökereztetés, harmonizáció?

A szempontok az országjelentések moderálását és áttekinthetőségét garantálták, ugyanakkor a logikusan felépített összegző fejezet rész számára is táptalajként szolgáltak.

Az ábrák és a táblázatok jegyzéke, a webforrások és a tárgymutató kiegészítik a főszöveg megfelelő tartalmi egységeit. A gondosan válogatott és többnyire külföldi szakirodalmak listája alátámasztja azt a tényt, hogy a kötet szervesen illeszkedik az európai összehasonlító tantervelméleti munkák sorába.

A könyv mindazon elméleti és gyakorlati szakemberek, kutatók, pedagógusok, PhD-képzésben lévők és tanárjelöltek számára ajánlható, akiket megérint a kompetencia alapú oktatás bármely problématerülete, és késztetést éreznek ahhoz, hogy a kötet olvasása során gondolatban vagy a mindennapi pedagógiai tevékenységük alapján átéljék a szakmai érintettség érzését egy, a folyamatos megújulás igényével összhangban lévő neveléstudományi részterületen.

Sántha Kálmán